

М. В. Босовська,
к. е. н., доцент, докторант кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

М. Bosovskaya,
PhD, Associate Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Kiev

PRECONDITIONS OF INTEGRATIVE PROCESSES IN TOURISM DEVELOPMENT

У статті здійснено теоретичне осмислення необхідності розвитку інтеграційних процесів на різних ієрархічних рівнях економічної системи, що пов'язано із глобалізацією та інтернаціоналізацією бізнесу, посиленням конкуренції, активізацією трансформаційних перетворень в Україні та світовому економічному просторі у напрямі партнерства, співпраці, пошуку нових перспектив та векторів розвитку взаємодії підприємств. Це дозволило зробити висновок про необхідність конструктивного наукового переосмислення передумов та мотиваційних чинників інтегрування, особливостей та іманентних ознак здійснення інтеграційних процесів. З метою подолання зазначених теоретично-методологічних та прикладних проблем, запропонована систематизація та класифікація чинників та умов інтеграції суб'єктів туристичної діяльності у площині узгодження зовнішніх та внутрішніх впливів стосовно сфери дії; визначена їх кореляція з мотивами, цілями і можливостями інтеграції та вплив на реалізацію стратегічних можливостей учасників. Орієнтація на вирішення означених проблем розвитку інтеграційних процесів, у подальшому дозволить розвивати теретико-методологічний базис концепції інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання та розробляти на її основі дієві механізми управління інтегрованими утвореннями.

In the article was conducted theoretical reasoning of the necessity of the integrative processes development at different hierarchical levels of economic system, which is connected with business globalization and internationalization, activation of transformations in Ukraine and world economic area in the direction of partnership, cooperation, search of new prospects and vectors of development in enterprise interaction. This allowed making a conclusion about the necessity of constructive economic rethinking of economic subjects integrative interaction types and kinds, methodological grounding of integration preconditions and motivational determinants, peculiarities and immanent features of integrative processes accomplishment. With the aim of overcoming theoretical-methodological and applied issues mentioned, was suggested systematization and classification of determinants and conditions of integration of tourism activity subjects in the area of internal and external influences coordination concerning incidence; was defined their correlation with motives, purposes and integration opportunities and the influence of participants' strategic opportunities on accomplishment. Orientation on solving issues of integrative processes development mentioned will allow in the future developing theoretical-methodological basis of integrative development of economic management subjects concept and developing effective mechanisms of managing integrative formations on its basis.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційний процес, передумови інтеграції, туризм, туристичне підприємство.

Key words: integration, integration process, premise integration, tourism, travel company.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Динамічний процес трансформаційних перетворень в Україні та світовому економічному просторі, активізація перманентних економічних процесів, призводять до істот-

них секторальних змін та актуалізують проблему пошуку нових моделей управління підприємствами. За умов глобальних змін у підприємницькому середовищі, інтернаціоналізації та глобалізації бізнесу, посилення конкуренції вини-

Таблиця 1. Теоретичне підґрунття формування передумов та стимулів інтеграційних процесів

М. Портер [14]	П. Наено, А. Томпсон, А. Стрікленд, Ю. Іванов [4; 18, с. 189; 19]	С. Ленський [20; с. 17]	В. Дементьєв, Б. Мільнер, Ю. Якутін [16, 21, 22]	О. Вільханський, А. Наумов [23]
отримання синергетичного ефекту; зниження ризиків господарської діяльності і невизначеності середовища існування; підвищення ефективності за рахунок розширення виробництва; формування спільних баз знань	необхідність об'єднання більшого обсягу різних ресурсів для додаткових можливостей; доступ на нові ринки, що синтезують різні сфери діяльності та засновані на гібридних технологіях, що вимагають залучення спеціальних компетенцій; подолання правових обмежень вільного доступу на зарубіжний ринок; відхід від дублювання інвестицій і витрат на НДДКР; зниження ризиків і невизначеності; трансферт технологій; підвищення ефективності в міру розширення виробництва; можливість одержання інформації	отримання додаткових вигод за рахунок концентрації виробництва та накопиченого досвіду; посилення монополістичних вигод та переваг; зниження витрат на розвиток підприємства за рахунок масштабу; використання фінансового потенціалу для виконання науково-дослідних робіт; зростання ефективності (в результаті зниження витрат, податків, отримання синергії); досягнення вигод і переваг від взаємного використання технологій без придбання ліцензій; захоплення лідерства на ринку	подолання «замикаючих» ефектів, характерних як для ринкової економіки (дефіцит обігових коштів, асиметричність інформації, вхідні бар'єри на ринках і ін.); як протидія державної координації економічної діяльності (дефіцит координації, інформаційного обміну, експансія державного контролю та ін.) з метою запобігання отримання «втраченого» ефекту	встановлення стабільних господарських зв'язків між підприємствами за ланцюгом створення вартості; досягнення збалансованої діяльності підприємств на; зниження операційних витрат за рахунок збільшення масштабів діяльності і підвищення цінності конкурентоспроможності; накопичення капіталу для інноваційного розвитку; створення сприятливих умов для диверсифікації, яка забезпечує гнучкість реакції на зміни у зовнішньому середовищі підприємства і можливості маневрування ресурсами

Продовження табл. 1

Ю. Жуков [24, с. 14]	М. Деркач [25]	Г. Антонов, О. Іванова [26, с. 25-27]	Н. Скопенко [27, с. 188]	А. Пилипенко [28, с. 373]
створення більш дієвої збутової мережі; диверсифікація напрямів діяльності; формування виробничо-збутових ланцюгів; оптимізація структури управління; виділення різних типів господарських центрів; освоєння ринків; податкове й фінансове планування; розвиток ЗЕД; зростання стійкості; протидія ризикам; зростання іміджу	можливість взаємодоповнення ресурсів; придбання великих контрактів; отримання переваг на ринку капіталу; зайняття монопольного становища; збільшення доступу до інформації (know how); економія на роботах з розробки нових продуктів; підвищення вартості компанії і отримання нею нового статусу; прагнення диверсифікувати бізнес для підвищення рівня його захищеності від зміни ринкової кон'юнктури	посилення конкурентної позиції через об'єднання ресурсів для отримання «ефекту масштабу», зниження трансакційних витрат; зростання внутрішнього потенціалу через взаємну спеціалізацію та партнерство; спільне створення вартості з метою виходу на нові ринки; одержання нових компетенцій та знань для можливості заповнення відсутніх навичок	прагнення підприємця до зниження ризиків, рівня витрат і обсягу індивідуальної відповідальності (обмеження зобов'язань) та збільшення економічного потенціалу (єдність фінансових, технологічних та інтелектуальних можливостей); реакція на зміну зовнішнього середовища (глобалізація, динамізм і невизначеність економічних умов функціонування, зростання конкуренції, коливання ринкової кон'юнктури, концентрація виробництва та монополізація ринків, руйнування господарських зв'язків)	наявність сумісності цілей та намірів (спільність потреб, стратегії, ринків, можливості для координації та контролю); подібність у відношенні до ресурсів та компетенцій (прояв синергії, зростання потенціалу, перерозподіл ресурсів; подолання некерованості); наявність різних знань та досвіду у різних сферах (стимулювання інновацій, економія витрат, подолання економічних обмежень); виникнення взаємних зобов'язань між акторами (перерозподіл ризиків, підвищення ринкової влади, зниження невизначеності, формування репутації)

Розроблено автором.

кає нагальна потреба в пошуку нових перспектив та векторів розвитку підприємств у площині консолідування діяльності, створення передумов для розвитку інтеграційної взаємодії, визначення особливостей та перспектив інтеграційного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Передумови для формування висновків щодо особливостей та чинників інтеграційної взаємодії визначаються як тенденціями структурних трансформацій у економіці, так і характером внутрішніх мотивів та чинників суб'єктів господарювання, які спонукають їх до інтеграції. Теоретичне осмислення проблеми розвитку інтеграційних процесів на різних ієрархічних рівнях економічної системи, дозволило зробити висновок про відсутність чіткого методологічного

обґрунтування передумов та мотиваційних чинників інтегрування. Науковий дискурс більшості вітчизняних та зарубіжних науковців свідчить про використання одностороннього методичного підходу до визначення передумов економічної інтеграції. Так, А. Гордєєв основним мотивом розвитку інтегрованих формувань визначив здатність прискорювати розповсюдження нововведень [1, с. 24]; А. Матицин — зниження трансакційних витрат [2, с. 24]; Р. Коуз — оптимізація витрат [3]; П. Наено, Т. Сакакі — збільшення обсягу ресурсів [4, 5]; А. Томпсон, А. Стрікленд, К. Фей, Д. Гарнер, Р. Оуэн, Р. Конвей — подолання обмежень з метою доступу на нові ринки [6—8]; С. Мельніченко, П. Наено, Ж. Устервельд — можливість одержання інформації [9; 4]; Р. Фатхутдінов, С. Соколенко, С. Пивоваров, Л. Саломатіна — необхідність трансферту технологій [10—12]; Е. Петтігрю, С. Массіні, Т. Нумагамі — потребу в отриманні нових знань [13]; М. Портер, Е. Мюррей, Дж. Мехон

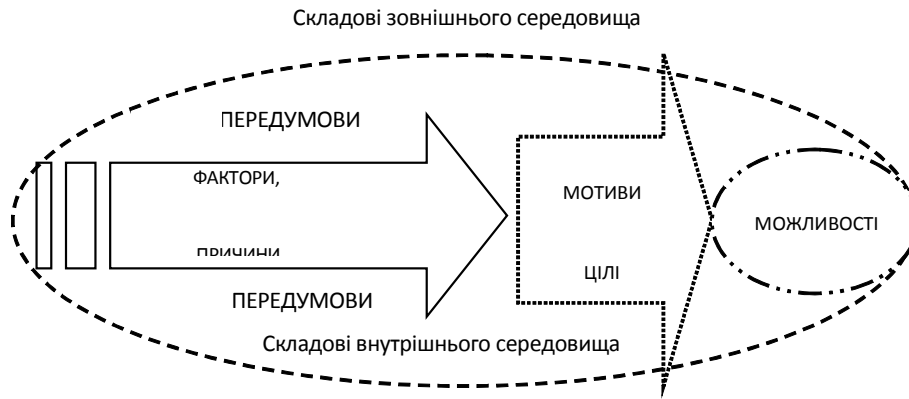

Рис. 1. Формалізована модель формування передумов для інтеграційної взаємодії суб'єктів господарювання

Розроблено автором.

— створення синергії [14—15]; В. Дементьев, Б. Мільнер — досліджують інтеграційні мотиви з позицій упущеного ефекту [16, 17] тощо. Критичний аналіз зазначених підходів свідчить про акцентування уваги на пошуку внутрішніх організаційних мотивів та стимулів до інтеграції. Слід зазначити, що жодна з перерахованих причин не може бути єдиною достатньою умовою для розвитку інтеграції. Методологічним обґрунтуванням створення інтегрованого формування як оптимальної моделі розвитку діяльності має слугувати сполучення декількох мотивуючих факторів та умов. Результати щодо варіантів групування та систематизацію передумов інтеграції суб'єктів господарювання в теоретичній площині наукових досліджень представлено в таблиці 1.

Різномасштабні наукові дослідження свідчать про глобальне опрацювання проблеми, але вони проводяться в загальнонауковому аспекті та не враховують специфічних імперативів діяльності підприємств туристичної галузі та мезо-, макро- і мікрочинників, які обумовлюють процеси інтеграції в сфері туризму. Крім того, зважаючи на обсяги та глибину досліджень вказаних вчених, що свідчить про значні перспективи інтеграційних утворень, потребують подальшого розвитку комплексні теоретичні та методологічні питання, присвячені конструктивному науковому переосмисленні інтеграційної взаємодії економічних суб'єктів, процесів їх становлення та розвитку в галузі туризму, базисом чого має стати методологічне обґрунтування передумов та мотиваційних чинників інтегрування.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є: систематизація передумов інтеграційної взаємодії суб'єктів господарювання в галузі туризму.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В останні роки інтеграційні процеси охопили як міжнародний туристичний ринок, так і ринок України. Передумови для формування висновків щодо особливостей та чинників інтеграційної взаємодії визначаються як тенденціями структурних трансформацій у економіці, так і характером внутрішніх мотивів та чинників суб'єктів господарювання, які спонукають їх до інтеграції. Теоретичне осмислення проблеми розвитку інтеграційних процесів на різних ієрархічних рівнях економічної системи, дозволило зробити висновок про необхідність чіткого обґрунтування передумов та мотиваційних чинників інтегрування.

Природно, що в основі формування чинників системної цілісності передумов інтеграції існують різні методологічні підходи до інтерпретації умов формування інтеграційних процесів, покладено різні аспекти щодо групування, при

цьому можна констатувати методологічну неусталеність цієї проблеми через неузгодженість підходів та їх сутнісно-змістовного наповнення та відсутність систематизації передумов інтеграційних трансформацій. Це не дає змоги дослідникам виокремити привабливість інтеграції для всіх учасників інтегрування. З метою подолання зазначених проблем, запропоновано систематизацію та класифікацію чинників та умов інтеграції у площині узгодження зовнішнього та внутрішнього (табл. 2) середовища господарської діяльності стосовно сфери дії, визначено їх кореляцію з мотивами та цілями інтеграції та запропоновано вплив на реалізацію стратегічних можливостей учасників. Таким чином, передумови формування та розвитку інтеграційних процесів визначаються такими складовими: факторами та причинами; цілями та мотивами; можливостями, які притаманні інтеграційному процесу з точки зору закономірностей діалектики розвитку.

Логіка викладення передумов та результатів формування інтеграційної взаємодії суб'єктів туристичної діяльності базується на таких категоріально-понятійних одиницях, як (рис. 1): умова — обставина; особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; це явище, яке формує причину або створює можливість її дії [29, с. 839]; передумова — попередня умова існування; виникнення діяння; вихідний пункт трактування [30, с. 581; 27]; фактор — (лат. factor — виконуючий, виробляючий) означає причину, рушійну силу якого-небудь процесу, явища, яка визначає його характер або окремі риси [31, с. 832]; причина — явище; що обумовлює виникнення другого явища та виступає приводом для яких-небудь дій [30, с. 603]; мотив — стимулююча причина [30, с. 367]; тобто внутрішня рушійна сила, що спонукає до дій; мета — бажаний стан об'єкту в майбутньому [30, с. 872], уявлення про бажаний результат діяльності [29]; можливість — це набір певних критеріїв, що дають змогу здійснити певну дію, або послідовність дій [32]; результат — кінцевий наслідок послідовності дій [32], остаточний, кінцевий підсумок діяльності.

Таким чином, визначені передумови носять об'єктивний характер, а процес їх впливу на діяльність агентів визначається як суб'єктивний, оскільки йому притаманні ізоморфні ознаки та можливості реалізації через систему управлінських впливів.

До основних зовнішніх характеристик, що визначають передумови інтеграційних процесів відносяться: стан економіки, економічна політика держави, кризові явища в економіці, характер конкуренції, інституційні чинники, регіональні особливості, структура ринків, характер господарських зв'язків, наявність адміністративних перешкод, розвиток науково-технічного прогресу, особливості галузевого

Таблиця 2. Структуризація передумов інтеграції суб'єктів туристичної діяльності

Характеристики внутрішнього середовища	Фактори, причини та умови інтеграції	Мотиви та дії інтегрування	Можливості та результати
Економічні			
Стан виробничо-обслуговуючої системи	капіталізація вартості	комбінування взаємодоповнювальних ресурсів можливість використання надлишкових засобів	отримання унікальних ресурсів та компетенцій зростання рівня завантаження підприємств; збільшення доходу
	зростання витрат виробництва	прагнення до зменшення транзакційних витрат використання можливостей ефекту масштабу	зменшення витрат, зростання рентабельності ефект масштабу
	наявність унікальних ресурсів	розширення сфер діяльності проникнення на нові ринки	збільшення ринкової влади збільшення ринкової частки; отримання додаткових сегментів споживачів
		прагнення узяти під контроль фінансові потоки, поточні прибутки, збільшити додану вартість	отримання економічної влади
	недостаток ресурсне забезпечення	покращення взаємодії на ринку ресурсів (сировина, матеріали, фінанси)	отримання додаткових ресурсів та компетенцій
Стан фінансової системи	наявність вільних грошових коштів	отримання активів за заниженою ціною	додаткові фінансові ресурси
		спекулятивні цілі	продаж компанії за ціною дорожчою від її ринкової вартості
		мотив продажу окремими частинами	
		розширення діяльності на ринку	диверсифікація діяльності та послуг
		прагнення збільшення прибутків, фінансового контролю	збільшення доданої вартості
Організаційно-управлінські			
Система менеджменту	неефективність менеджменту	підвищення якості управління	ефективні системи управління
	Слабкість позиції керівництва (власника) в регіоні, галузі	прагнення підвищити вагу керівництва (власника)	досягнення особистісних цілей
		особисті мотиви менеджерів (власників)	
	амбіційність власників та менеджерів	зростання влади менеджерів та власників	владі повноваження
		зростання добробуту власників (менеджерів)	отримати матеріальних вигод
		зростання вартості компанії	вартість бізнесу перевищує ринкові показники
		розширення сфер діяльності	ринкове положення, конкурентні переваги, диверсифікація діяльності
		отримання монополістичних переваг	ринкова влада
		прагнення значущості на ринку	
	схильність до ризику	прагнення зменшення ризику	мінімізація ризику
втрата впевненості в орожею захоплення бізнесу, поглинання	збереження власності; збереження діяльності; захист існуючої організаційної форми	активізація трансформаційних процесів на основі добровільної інтеграції	
Нормативно-правові передумови діяльності	нормативно-правове забезпечення діяльності	подолання несприятливих нормативно-правових умов господарювання	удосконалення нормативно-правового забезпечення
	адміністративне регулювання діяльності	подолання адміністративних перешкод	створення внутрішніх корпоративних стандартів підприємств
	організаційно-правові форми організації бізнесу	потреба вибору оптимальної форми організації спільної діяльності потреба інноваційних форм спільної діяльності	вибір оптимальної організаційно-правової форми організації спільної діяльності розвиток інноваційних організаційних форм інтеграційної взаємодії

Виробничо-додатковий та науково-технічний	
Особливості технологій виробництва та обслуговування	<p>удосконалення технологій виробництва, розвиток інновацій згідно частковою використання внутрішнього потенціалу</p> <p>постача коштів на впровадження інновацій</p> <p>зростання вимог споживачів до якості туристичного продукту</p> <p>постача кваліфікованих кадрів</p> <p>зміщення попиту</p> <p>зміщення результативності господарських зв'язків</p> <p>зростання залежності від партнерів</p> <p>відсутність результативної взаємодії з місцевою владою</p>
Характер господарських зв'язків	<p>політика технічної підтримки</p> <p>ефективне використання ресурсів; підвищення логістичної акторів</p> <p>отримання і впровадження нау-хну</p> <p>задоволення потреб споживачів</p> <p>підвищення ефективності управління персоналом; удосконалення систем менеджменту</p> <p>зауваження дозвілкових споживачів; зарплатні співвідношення</p> <p>укріплення господарських зв'язків</p> <p>удосконалення взаємодії</p> <p>налягальність взаємодії з місцевою владою</p>
Бюрократичність місцевої влади	
Територіальне розмежування суб'єктів туристичної діяльності	<p>створення централізованих інформаційних систем</p> <p>отримання повної та достовірної інформації для розроблення управлінських рішень</p>
Інформаційний дефіцит	
Складність соціально-економічної ситуації	<p>Соціально-культурні</p> <p>створення нових робочих місць; навчання, перекваліфікація, розвиток кадрів</p> <p>підвищення якості праці на основі розвитку персоналу; удосконалення систем компенсації праці</p> <p>розвиток соціальної відповідальності бізнесу</p> <p>зниження попиту на туристичний продукт</p>
Потреба формування корпоративної культури	<p>формування корпоративної культури працівників</p>
Потреба ресурсозамощення	<p>Екологічні</p> <p>впровадження технологій щодо економії природних ресурсів</p>
Закрит навколишнього середовища	<p>дотримання екологічних норм; збереження природно-рекреаційного середовища</p>

Розроблено автором.

розвитку, інформаційне забезпечення, соціально-культурні та екологічні умови. Серед факторів і умов у межах складових елементів зовнішнього середовища, які мають пріоритетний вплив на інтеграційні процеси можна визначити: посилення глобалізаційних тенденцій, процеси інтернаціоналізації, посилення регулювання зовнішньоекономічної діяльності, концентрація виробництва, монополізація ринків, зростання конкуренції, недосконалість правового регулювання господарської діяльності, зростання вимог споживачів, ускладнення умов ведення бізнесу, нестійкість господарських зв'язків, недосконалість інформаційної взаємодії, необхідність охорони навколишнього середовища та розвитку туристичної інфраструктури і т.д. Зовнішні фактори визначають мотиви і цілі інтеграції (формування систем взаємних зобов'язань, реалізація прагнення до монополізації ринків, розвиток стратегічного партнерства, освоєння нових ринків, створення економічних кластерів, реалізація стратегічних проектів, формування інтегрованих інформаційних систем), що надалі зможе забезпечити додаткові можливості (ринкові, економічні, соціальні і т.д.).

Структуризація внутрішніх передумов інтеграції суб'єктів господарювання дозволила виявити такі фактори та умови, що обумовлюють інтеграційні процеси, як капіталізація вартості, збільшення витрат підприємств, зростання потреб у ресурсах, неефективність систем менеджменту, необхідність удосконалення технологій виробництва, обслуговування та управління, зростання залежності від ділових партнерів, споживачів, органів влади, територіальна та логістична роз'єднаність суб'єктів, інформаційний дефіцит і т.д. Зазначені фактори корелюють з внутрішніми мотивами і цілями інтегрування суб'єктів: комбінування ресурсів, більш повне використання наявного потенціалу учасників, прагнення до зниження трансакційних витрат, проникнення на нові ринки, збільшення ринкової влади, використання можливостей ефекту масштабу, розширення сфер діяльності, збільшення доходів і прибутків, зниження собівартості послуг, посилення можливостей фінансового контролю, зростання вартості компаній, впровадження екологічних та соціальних стандартів, формування корпоративного бренду та іміджу, отримання синергії в результаті ведення консолідованої діяльності і т.д. А значить, інтеграційні процеси сприятимуть реалізації стратегічних можливостей учасників та зростанню економічних, соціальних результатів їх спільної діяльності.

ВИСНОВКИ

Теоретичне осмислення проблеми розвитку інтеграційних процесів на різних ієрархічних рівнях економічної системи, дозволило зробити висновок про відсутність чіткого методологічного обґрунтування передумов та мотиваційних чинників інтегрування. Це ускладнює дослідження особливостей та іманентних ознак інтеграційних процесів в туризмі, їх вплив на параметри консолідованого розвитку суб'єктів господарювання та формування новітньої концепції інтеграційного розвитку суб'єктів туристичної діяльності.

З метою подолання зазначених теоретичних, методологічних та концептуальних проблем, запропонована систематизація та класифікація чинників та умов інтеграції суб'єктів туристичної діяльності у площині узгодження зовнішніх та внутрішніх впливів стосовно сфери дії; визначена їх кореляція з мотивами, цілями і можливостями інтеграції та вплив на реалізацію стратегічних можливостей учасників.

Література:

1. Гордеев В.А. Тенденция к взаимодействию и сотрудничеству вместо конкуренции: новое подтверждение идей

Хачатурова / В.А. Гордеев // Вестник московского университета. — Сер. 6. Экономика. — 2007. — № 2. — С. 16—27.

2. Матыцин А.К. Вертикальная интеграция: теория и практика: монография / А.К. Матыцин. — Ин-т микроэкон. — М.: Изд. дом "Новый век", 2002. — 367 с.

3. Коуз Р.Ф. Фирма, рынок и право / Р.Ф. Коуз. — М.: Дело, 1993. — 192 с.

4. Nueno P., Oosterveld J. Managing Technology Alliances / P. Nueno, J. Oosterveld // Long Range Planning. — 1988. — Vol. 21, №3. — P. 11—17.

5. Sasaki T. What the Japanese have Learned From Strategic Alliances / T. Sasaki // Long Range Planning. — 1993. — Vol. 26, №6. — P. 41—53.

6. Томпсон А.А. мл., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации / А.А. Томпсон мл., А.Дж. Стрикленд. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 412 с.

7. Фей К. Международные совместные предприятия / К. Фей // Вопр. экономики. — 1994. — №8. — С. 134—144.

8. Гарнер Д. Привлечение капитала / пер. с англ. / Д. Гарнер, Р. Оуэн, Р. Конвей. — М.: "Джон Уайли Энд Сайз", 1995. — 464 с.

9. Мельниченко С.В. Информационные технологии в туризме: теория, методология практика: моногр. / С.В. Мельниченко. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. — 493 с.

10. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. / Р.А. Фатхутдинов. — М.: ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 2000. — 624 с.

11. Саломатина Л.Н. Методические подходы к трансферту технологий / Л.Н. Саломатина // Экономика промышленности. — 2000. — № 3. — С. 8—14.

12. Соколенко С.И. Производственные системы Глобализации. Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст: монография / С.И. Соколенко. — К.: Логос, 2002. — 646 с.

13. Петтигрю Э. Инновационные формы организации в Европе и Японии / Э. Петтигрю, С. Массини, Т. Нумагами / РЖ. Сер. Экономика. — 2001. — № 4. — С. 69—74.

14. Портер М.Э. Конкуренция / М.Э. Портер; Пер.с англ. — М.: Издательский дом "Вильямс", 2002. — 496.

15. Murray E.A. Strategik Alliances Gateway to the New Europe Long Range Planning. / E.A. Murray, J.F. Mahon — 1993. — Vol. 26, №4. — P. 102—111.

16. Дементьев В. ФПГ в российской экономике / В. Дементьев // Российский экон. жур. — 1999. — № 3. — С. 58—61.

17. Мильнер Б. Крупные корпорации — основа подъема и ускоренного развития экономик / Б Мильнер // Вопр. экономики. — 1998. — № 9. — С. 73—80.

18. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки стратегии: учебник для вузов / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд / пер. с англ. под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. — 576 с.

19. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночной экономики: моногр. / Ю.Б. Иванов. — Харьков: РИО ХГЭУ, 1997 — 246 с.

20. Ленский Е.В. Корпоративный бизнес / Е.В. Ленский. — Мн.: "Армата-Маркетинг, Менеджмент", 2001. — 480 с.

21. Мильнер Б. Крупные корпорации — основа подъема и ускоренного развития экономик / Б. Мильнер // Вопр. экономики. — 1998. — № 9. — С. 73—80.

22. Якутин Ю.В. Концептуальные подходы к оценке эффективности корпоративной интеграции / Ю.В. Якутин. // Российский экономический журнал. — 1998. — № 5. — С. 71—82.

23. Виханский О.С. Менеджмент: Учебник. / О.С. Виханский, А.И. Наумов. — М.: Гардарики, 2006. — 670 с.

24. Жуков Ю.Є. Інтегроване управління групами підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Жуков Ю. — Харків. — 2006. — 254 с.

25. Деркач М.І. Об'єднання підприємств як інструмент підвищення конкурентоспроможності // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 10 (40). — С. 89—101.

26. Антонов Г.Д., Иванова О.П. Предпосылки интеграции и эволюция интеграционных структур в России / Г.Д. Антонов, О.П. Иванова // Менеджмент в России и за рубежом. — 2002. — № 5. — С. 16—28.

27. Скопенко Н.С. Теоретичне обґрунтування інтеграції суб'єктів господарювання / Н.С. Скопенко // Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць; Випуск 26. — К.: ВПЦ "Київський університет", 2011. — С. 187—195.

28. Пилипенко А.А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку: монографія / А.А. Пилипенко. — Харків: ВД "Інжек", 2007. — 380 с.

29. Академічний тлумачний словник. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/peredumova>

30. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, И.Ю. Шведова; Российская академия наук, Институт русского языка им. В.В. Виноградова. — 4-е изд., доп. — М.: Азбуковник, 1999. — 944 с.

31. Грачев М.А. Новейший словарь иностранных слов и выражений. — М.: Современный литератор, 2003. — 976 с.

32. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%>

References:

1. Gordeev, V.A. and Hachaturova, T.S. (2007), "The trend towards interaction and cooperation instead of competition: a new confirmation of ideas", *Vestnik moskovskogo universiteta*, vol. 2, no. 6. Economics, pp. 16—27.

2. Matyzyn, A.K. (2002), *Vertikal'naja integracija: teorija i praktika* [Vertical integration: theory and practice], Iz Publishing House "Novyj vek", Moscow, Russia.

3. Kouz, P.F. (1993), *Firma, ryok i pravo*. [The firm, the market and the right], Delo, Moscow, Russia.

4. Nueno, P. and Oosterveld, J. (1988), "Managing Technology Alliances", *Long Range Planning*, vol. 21, no. №3, pp. 11—17.

5. Sasaki, T. (1993), "What the Japanese have Learned From Strategic Alliances", *Long Range Planning*, vol. 26, no. 6, pp. 41—53.

6. Thompson, A.A. and Strickland, A.J. (2001), *Strategicheskij menedzhment: koncepcii i situacii* [Strategic Management: Concepts and situations], INFRA-M, Moscow, Russia.

7. Fej, K. (1994), "International joint ventures", *Voprosy ekonomiki*, no. 8, pp. 134—144.

8. Garner, D., Oujen, R., Konvej, R. (1995) *Privlechenie kapitala* [Capital raising], Dzhon Uajli Jend Sajz, Moscow, Russia.

9. Mel'nychenko, S.V. (2007), *Informatsijni tekhnologii v turizmi: teorija, metodologija praktika* [Information Technology in Tourism: Theory, Methodology Practice], Kyiv National Trade and Economic University, Kiev, Ukraine.

10. Fathutdinov, R.A. (2000), *Innovacionnyj menedzhment* [Innovation Management], Business School "Intel-Sintez", Moscow, Russia.

11. Salomatina, L.N. (2000), "Methodical approaches to technology transfer", *Ekonomika promislivosti*, no. 3, pp. 8—14.

12. Sokolenko, S. (2002), *Proizvodstvennye sistemy Globalizacii. Seti. Al'jansy. Partnerstva. Klasteri: Ukrainskij kontekst* [I Production systems Globalization. Network.

Alliances. Partnership. Clusters: Ukrainian context], Logos, Kiev, Ukraine.

13. Pettigrew E. and Massini, T. (2001), "Innovative forms of organization in Europe and the Japan", *Rossiiskij ekonomicheskij zhurnal*, no. 4., Economics, pp. 69—74.

14. Porter, M.E. (2002), *Konkurencija* [Competition], Publishing house "Williams", Moscow, Russia.

15. Murray, E.A. and Mahon, J.F. (1993), "Strategik Alliances Gateway to the New Europe Long Range Planning", vol. 26, no. 4, pp. 102—111.

16. Dement'ev, V. (1990), "Financial-industrial groups in the Russian economy", *Rossiiskij ekonomicheskij zhurnal*, no. 3, pp. 58—61.

17. Milner, B. (1998), "Large corporations — the basis of the rise and rapid economic development", *Voprosy ekonomiki*, no. 9, pp. 73—80.

18. Thompson, A.A. and Strickland, A.J. (1998), *Strategicheskij menedzhment. Iskustvo razrabotki strategii* [Strategic management. Arts strategy], Banks and stock exchanges, UNITY, Moscow, Russia.

19. Ivanov, Y.B. (1997), *Konkurentosposobnost' predpriatija v uslovijah formirovanija rynochnoj ekonomiki* [The company's competitiveness in the emerging market economy], Publishing House Kharkov State University of Economics, Kharkov, Ukraine.

20. Lensky, E.V. (2001), *Korporativnyj biznes* [Corporate Business], Armata-Marketing, Management, Minsk, Belarus.

21. Milner, B. (1998), "Large corporations — the basis of the rise and rapid development of economy", *Voprosy ekonomiki*, no. 9, pp. 73—80.

22. Yakutin, Y. (1998), "Conceptual approaches to evaluating the effectiveness of corporate integration", *Rossiiskij ekonomicheskij zhurnal*, no. 5, pp. 71—82.

23. Vihansky, O.S. and Naumov, A.I. (2006), *Menedzhment* [Management], Gardarika, Moscow, Russia.

24. Zhukov, Ju. E. (2006), "Integrated group of companies", Abstract of Ph.D. dissertation, Economics, Organization and Management, Kharkov National Economics University, Kharkov, Ukraine.

25. Derkach, M.I. (2004), "Business Combinations as a tool for improving the competitiveness" // *Aktual'ni problemy ekonomiky* Actual problems of economy, no. 10 (40), pp. 89—101.

26. Antonov, G.D. and Ivanova, O.P. (2002), "Background integration and evolution of integration structures in Russia" // *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, no. 5, pp. 16—28.

27. Skopenko, N.S. (2011), "The theoretical justification for the integration of business entities" // *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky: zbirnyk naukovykh prats*, no. 26, pp. 187—195

28. Pylypenko, A.A. (2007), *Stratehichna intehratsiia pidpriemstv: mekhanizm upravlinnia ta modeliuvannia rozvytku* [The strategic integration of business: management mechanism and modeling], Publishing House "Injection", Kharkov, Ukraine.

29. Academic Dictionary (2014), available at: <http://sum.in.ua/s/peredumova>

30. Ozhegov, S.I. and Shvedova I.Y. (1999), *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka: 80 000 slov i frazeologicheskikh vyrazhenij* [Dictionary of Russian: 80 000 words and phraseological expressions], Russian Academy of Sciences, Institute of Russian Language, Azbukovnik, Moscow, Russia.

31. Grachev, M.A. (2003), *Novejšij slovar' inostrannyh slov i vyrazhenij* [Newest dictionary of foreign words and phrases], Sovremennyj literator, Minsk, Belarus.

32. Wikipedia, the free encyclopedia (2014), available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9Ts%D0%>

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014 р.